

מבעל דף היומי בעיון

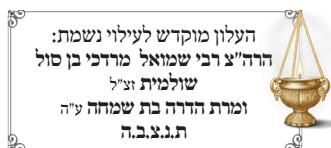
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

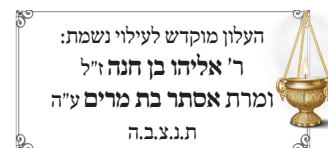
יום א' כ"ד תמוז - שבת א' באב תשפ"ה

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית ז"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מסכת עבודה זרה ל"ב-ל"ה

בס"ד שבוע פרשת מטות-מסעי

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

דף ל"ג ע"א

כך הורה רבי אמי הלכה למעשה ממלאן מים שלשה ימים ומערן וכו'.

בדינו הכשר כלי עכו"ם רבו הדעות והפרטים ותקצר כאן היריעה, ונביא כאן את עיקרי הדברים המבוארים בתלמוד ובפוסקים.

ראשית צריך להקדים את דברי הר"ן, שביאר יסוד דין שכשוד, דאינו דין הפלטת האיסור כגון בהגעלה, וז"ל, לפי שהכשר המים של מלוי וערוי אינו מטעם שיפליטו את הכלי מהיין, שהרי לא מצינו בשום מקום שהצונן יפליט, אלא ודאי אין המים מכשירין אלא מפני שמפיגין היין הנבלע בתוך הכלי ומבטלין טעמו, ולא שמערבין אותו עם ההיתר אלא הרי הן כאילו שורפין אותו במקומו.

ומצאנו שלשה סוגי כלים לענין הלכות הכשר כלי עכו"ם, כלים שאינם מחרס או נתר, בין שהם של עור בין שהם של עץ ושל זכוכית ושל אבן ושל מתכת, כשאינם זפותים, וכלים אלו כשהם זפותים, וסוג שני שהוא כלי חרס, כשהם אינם זפותים או כשהם זפותים, וסוג שלישי של כלי נתר, כמבואר בסוגיא. ודין כלים אלו עצמן משתנה בין אם היו כלים לשימוש מידי, כגון כוסות וקנקנים קטנים, לבין אם היו כלים העשויים לאכסון יין לזמן מרובה.

כל כלי עץ ומתכות או זכוכית או אבן שאין דרך להכניס בהן יין לקיום אלא משתמשין בהן לשעה סגי להו בשכשוד בין הקונה אותן מן הגוים ישנים בין שלנו שנגע בהן גוי בעוד משקה טופח עליהם. בד"א כשאינם זפותים אבל אם הם זפותים, אפילו הלוקח אותם חדשים מן הגוים צריכין עירו שמא נתן בהם הגוי יין בשעה שזפתם, וכן שלנו שנגע בהן גוי צריכין עירו שהזפת

דף ל"ב ע"א

איבעיא להו מהו לסמוך בהן כרעי המטה רוצה בקיומו ע"י ד"א שרי או אסור וכו'.

וכתב הר"ן, היה נראה לומר דלמ"ד רוצה בקיומו ע"י דבר אחר אסור לאו דוקא בחרס הדרייני, אלא אפילו בכל כליהן של עובדי כוכבים, ולפי זה לדידן דקי"ל כמ"ד דרוצה בקיומו ע"י דבר אחר אסור אסור לתת מים בכליהן של עובדי כוכבים ולהשתמש בהן כלל. ואין זה מחוור, דהא שרינן לקמן לתת לתוכן שכר. ולפיכך נראה דמאן דאסר דוקא בחרס הדרייני שכיון שבליעתו מרובה ה"ל כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה, וכך דעת רבינו תם בתוספות.

ודע דלרבינו חננאל יש כאן פירוש מחודש, מהו לסמוך כרעי המטה באותם החרסים שכבר שרו במים אותן ולא נשאר בהן כלל יין, רוצה בקיומו של יין של עובדי כוכבים על ידי דבר אחר הוא, והוא החרש, שרי אותו החרש עכשיו או אסיר. דהיינו, דבזמן שיש בו יין פשיטא שאסור, והנידון הוא לאחר ששרו בו ואין בו יין, האם החרס בפני עצמו אסור או לא מחמת ששימש את היין ואז היה רוצה בקיומו, והביא ראיה מנודות של עובדי כוכבים אסור לעשות מהן שטיחין לחמור, הרי שאף שנקרעו וכבר אינם ראויים למלאכתם [והרי זה כחרס שכבר אין בו יין שאינו ראוי למלאכתו] הרי הן אסורין. ופריק רבא גזירה שמא יבקע הנוד מלא יין של עובד כוכבים ויטלנו זה הקרוע ויתפרנו על גבי נודו שנמצא משמש לאיסור, ועדיין לא בטל ממלאכתו הראשונה, אבל החרסין שכבר שראם כל צרכן ולא יצלחו למלאכתם כלל שרו.

כולל ומכון ראש פינה:

מבליע היין. אמנם דעת ר"י דדוקא בימיהם שהיו רגילין ליתן יין בזפת שאז אינו ניכר אם יתן בהם יין אחר הזפת, אבל האידנא שאין רגילין ליתן בהן יין בשעת זפיתה כל זמן שהן חדשים מראיתן צהוב עד שיתנו בתוכן יין לפיכך יכולין לקנותן מהם כל זמן שהם צהובים, אבל אם הכלי צר שאין יכולין לעיין בו אין לקנותו מהן.

בד"א בשל עץ ואבן, אבל של עור לא שנא שלהם שאין ניכר בהם שהם חדשים לא שנא שלנו שנוגע בהן גוי צריכים עירוי לפי שהן רכין הזפת מבליע בהן היין וצריכין עירוי.

וכלי חרס לפי שהם בולעים הרבה משתנה דינם, דמבואר בגמרא [ע"ב] שאם נשתמש בהם הגוי כל זמן שלא שבעו לבלוע צריכין עירוי אפילו אם אינן זפותין, ומאימתי שבעו מפעם שנייה ואילך, אבל נשתמש בה בפעם ראשונה ושנייה צריך עירוי. וכתבו הגאונים דכל כלי חרס דינו שוה, שאם תחלת תשמישו ביד גוי צריכין עירוי, אבל הרא"ש כתב שאין זה הדין בכל כלי חרס אלא באותן הידועים שהן ממין אדמה שבפעם ראשונה ושניה היא בולעת הרבה ומין אדמה גורמת להם, או שלא נשרפו בכבשן אבל סתם כלי חרס די להם בשיכשוך.

וכתב הרשב"א דהוא דוקא בכוסות שאין היין משתנה בהן אלא ממלאו לשעה ושותהו, אבל כד של חרס שאינו מכניסו לקיום שנתן בו הישראל יין ונשתנה בו קצת אפילו בפעם ראשונה ונשתמש בו הגוי מכאן ואילך מותר, שכבר שבע בפעם הראשון ביד הישראל. וכתב עוד, ואם זפתו גוי ודרך לתת יין בשעת זפיתה אף על פי שאין מכניסו לקיום צריכין עירוי אבל במקום שאין דרך לתת יין בשעת זפיתה ומראיהן צהוב מותר לקנותו מהן.

וכלי נתר והן העשויין ממחפורת של צריף אין להם טהרה עולמית, וכתב הראב"ד אפילו אם ישנו שנים עשר חדש. והרמב"ן [הביאו הר"ן] כתב דמהני להו יישון שנים עשר חדש, ולזה הסכים הרא"ש. לפיכך כלי חרס המצופין באבר או ברתוכי זכוכית, אם הם ירוקין דינם ככלי נתר מפני שנותנין בהן נתר בשעת חפויין, אבל אם לבנים או שחורין והם חלקין שאין בהן בקעים דינם כשאר כלי מתכות ושרו בשכשוך. ואם יש בהם בקעים דינן כשאר כלי חרס וצריכין עירוי.

כל הכלים בין של עץ בין של אבן שמכניסין בהן יין לקיום צריכין עירוי, ל"ש הלוקח אותן ישנים מן הגוי לא שנא שלנו ונשתמש בהן גוי אפילו לפי שעה, ומיהו בעירוי סגי להו אפילו הן זפותים. ונודות י"א שחשובין מכניסין לקיום וצריכין עירוי אפילו אינן זפותים, וכתב הטור דנראה שאין דרך להכניס בהן יין לקיום כיון שאינן זפותים. וכן יראה מתשובות הרא"ש שכתב נודות של גוים של עור שלא נזפתו מעולם אין מכניסין לקיום רק להוליך בהן היין מן הגת לחבית יראה לי שמותרין

בהדחה שהרי מעשים בכל יום שאנו מתירין כלי חרס בהדחה, ולא מסתבר למימר דעור שאינו מזופף בלע טפי מכלי חרס, ואף כי נשאר בהם מהצמר לא מצינו שיהא הצמר בולע. ע"כ.

בקבוק שמוליכין עוברי דרכים, אף על פי שאין מכניסין בו יין לקיום, כיון שהיין נתון בהן תמיד שמיד כשמערין אותו חוזרין וממלאין אותו דינו כמכניס לקיום וצריך עירוי. ודעת הרמב"ן דלא מחמירין בשביל שמכניס לקיום אלא בכלי חרס, אבל כלי אבן עץ ומתכות אפילו מכניסין לקיום סגי להו בשכשוך, והרשב"א הוסיף כל כלי עץ ועור, אבל לא כלי זכוכית ומתכות. ודעת הרא"ש ז"ל שאין לחלק במכניסו לקיום, וכתב הטור דאפשר שאף לדבריו מודה בכלי זכוכית, אבל כלי מתכות דינו ככלי עץ.

כל דבר שצריך עירוי אם הכניס בו ציר או מוריים מותר ליתן בו יין אח"כ, שהציר שורף ומבטל טעם היין וכתב הרשב"א שא"צ להשהות בו הציר אלא קצת, ודעת הרא"ש שצריך להשהות בו מעת לעת וכ"כ הרמ"ה. וכתב הרשב"א שאין דנין מציר ומוריים לשאר משקים, שאין אומרים בטבעים זה דומה לזה, אולי תערוכות המלח שבתוך הציר ומוריים פועלתו. והרמ"ה כתב דמסתברא מיא דמילחא היכא דתקיף מלחייהו דומיא דציר ומוריים שפיר דמי, וכתב הטור דאפילו לדבריו אין להתיר אלא ברבוי מלח כי היכי דמפרש גבי שבת דמי מלח עזים תלתא מילחא.

כלי חרס שהחזירן לכבשן ונתלבנו אפילו לא השהם בתוכו עד שנשר הזפת אלא שנרפה שרו, אבל אם מדליק בהן אש אפילו נתחממו עד שנשר הזפת לא מהני. וכתב בספר התרומות שאם עבר חומם לצד חוץ עד שאינו יכול להגיע בהן ידו שפיר דמי, לפיכך חביות של עץ בין מזופתין בין שאינן מזופתין אף ע"פ שמכניס בהן שלחבת לא מהני וצריכין עירוי או הגעלה. ור"ת [בתורה קינסא] התיר לשפוך בהן רותחין ולגלגלו עד שיעברו על פני כולה, וכתב הרא"ש דאף לדבריו אין להתיר כה"ג אלא כשאנו מזופף אבל במזופף לא מהני בהגעלה גרועה כזאת, ומשמע מדבריו כי הגעלה טובה מהני בלא קליפת הזפת. ור"י היה מצריך להגעיל כל נסר ונסר לבדו שיכניס כלי לתוך היורה כשהיא רותחת על האש וישפוך על כל נסר ונסר שהמים שבאותו כלי חשובים ככלי ראשון כיון שהעבירו מרותחים.

כלי עץ וכלי עור אף ע"פ שמכניסין לקיום שצריכין עירוי שרו נמי בהגעלה, אבל כלי חרס כתב הרמב"ן דלא שרו בהגעלה אלא באותן שאין מכניסין לקיום, אבל אם מכניסין לקיום לא שרו בהגעלה. והרשב"א כתב, יש מגדולים שאומרים שאף במכניסין לקיום שרו בהגעלה, ונראה דבריהם. ודוקא בכלי ראשון אבל בכלי שני או אפילו לערות מכלי ראשון עליהם לא מהני כיון שמכניסין

לקיום. אבל אם אין מכניסין לקיום סגי להו בעירו שמערה מכלי ראשון עליהם.

כל הכלים שישנן י"ב חדש שרו שודאי כלה כל ליחלוחית יין שבהם, וכתב הרא"ש בתשובה שאם נתן בהם מים תוך י"ב חדש א"צ להמתין י"ב חדש לימים אחרונים אלא שנים עשר חדש לזמן הראשון, וכתב הלבוש דהיינו דלא אמרינן כיון שחזר ונתלחלח הכלי אין הלחלוחית כלה עד שיעברו י"ב חדש משעה שנתלחלח במים, אלא מונין הי"ב חדש משעה שהיה בו היין, כי המים אדרבה מפיגין הם טעם היין ואין זה לחלוח האוסר..

ובביאור יותר הוא בלבוש [יורה דעה סימן קל"ה], כלים שמשתמשין בהן יין אין משתמשין בהן יין אלא בצונן, וצונן אינו בולע, לפיכך כל הכלים בין שהם של עור בין שהם של עץ ושל זכוכית ושל אבן ושל מתכת שנשתמש בהן יין נסך, אם לא הכניסוהו שם לקיום אלא משתמשין בהן לשעות, סגי להו בשכשוך, שמשכשכן היטב במים להסיר היין נסך הנדבק עליהם מבחוץ, ומותרין, שהרי לא בלע לתוכן יין.

במה דברים אמורים כשאין זפותין, אבל אם הם זפותין אפילו הלוקח אותן חדשים מן הגוים, אם דרכן לתת בהם יין בשעת זפיתתה כדי למתק מרירתו של זפת לא סגי בשכשוך, שעל ידי הזפיתתה בולע היין בכלי מעט וצריך לקלוף הזפת ולשכשכו, וכל שכן אם הם ישנים שנתיישנו ביד גוי בתשמיש יין, שקולף את הזפת ומשכשכן. ואם אינו רוצה לקלוף ממלאן מים ושורן בהם יום שלם ומערן, ויעשה כן ג' ימים זה אחר זה ומותרין, שהמים בשרייתן מקלישין בהם טעם היין עד שנפסד.

ודין כלי חרס הוא אחר, שמפני שדרכן לבלוע הרבה בטבען אפילו בצונן, ואפילו אין מכניסו בו לקיום, לפיכך משתנה דינה משאר כלים. כיצד, אם נשתמש בהן הגוי כל זמן שלא שבעו לבלוע שעדיין הם בולעים, צריכין מילוי ועירו ג' ימים אפילו אינם זפותים. ומאימתי שבעו, מפעם שנייה ואילך. לפיכך אם נשתמש בהן הגוי יין פעם ראשונה ושנייה לכ"ע צריך מילוי ועירו, ואף על גב דלענין הגעלה קי"ל שאין הגעלה לכלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם, שאני הכא גבי הכשירו מיין נסך שתשמישו ע"י צונן, עירו המים מקלישין טעם היין שבו עד שאין בו עוד טעם יין אלא טעם מים, ואינו אוסר עוד היין שמשתמשין בו שאינו נותן בו טעם כלל. ואם נתן בהם תחלה מים ג' פעמים ואחר כך נתן בו יין ונגע בו גוי סגי בשכשוך, דשוב לא בלע בו היין אלא משכשך ממנו מה שנדבק בו מחוץ. אבל אם לא נתן בהם מים אלא ב' פעמים ואחר כך נתן בהם יין ונגע בו הגוי, יש אומרים שצריך עירו שעדיין לא שבע כל צרכו ובלע מעט גם בפעם ג', ואם נתן בהם מים פעם אחת ושהו בהם שעה

גדולה בכמו רביע היום, הרי בלע הרבה מים והוי כמו נתן בהם מים ג' פעמים.

וכל זה בכלים שלא מכניסם לקיום, אבל כלים שמכניסים בהן יין לקיום בלעי טפי, מפני שנשתהא בהן היין הרבה, לפיכך צריכין מילוי ועירו ג' ימים מעת לעת, בין שלקחם ישנים מן הגוים בין שהם שלנו ונשתמש בהם הגוי, אפילו לא נשתמש בהן הגוי אלא לפי שעה, שכיון שהיא כלי שדרך להשתמש בו לקיום לא פלוג רבנן, וגזרו בו אפילו לא נשתמש בהן הגוי אלא זמן מועט, ומיהו מילוי ועירו סגי להם אפילו הם זפותים ואין צריך לקלוף הזפת תחלה קודם העירו. וכל כלי שדרך להניח לעמוד היין בו שלשה ימים מיקרי מכניסין בו לקיום, ולכן נתנו בו שיעור העירו גם כן שלשה ימים, דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. דגבי הגעלה דאורייתא בכלי מדין מצינו בכל הכלים כאיסורו כך הכשירו, דכבולעו כך פולטו, דכתיב [במדבר לא, כג] כל אשר יבאש תעבירו באש וגומר, הכי נמי גבי עירו אמרו כיון שהיין נבלע בו ג' ימים זה אחר זה הכי נמי יהיה היתירו, דמיקלש טעמו ע"י המים בג' ימים עד שנפסד הטעם מן הכלי. מיהו אפילו אם עמד בו היין יותר מג' ימים אין צריך בעירו יותר מג' ימים, דקים להו לחכמים ז"ל במה שבלע בג' ימים שבע ושוב אינו בולע יותר.

נודות שאין זפותין אין חשובין מכניסין לקיום ואינם צריכים עירו, שאינם עשויים להכניס בהן יין לקיום, אלא להוליך בהן יין מהגת לחבית. אבל חמת של סוחרים שמוליכין עמהן הולכי דרכים מלאים יין לשותותו בדרך, אף על פי שאין מכניסין בו יין לקיום ג' ימים, דלפעמים שותים ומערים אותם ביום אחד או פחות, מכל מקום כיון שהיין שוהא בהן קצת ונתון בהם תמיד, שמיד שמערין זה חוזרין וממלאים אותו יין אחר, דינו כמכניסו לקיום, שעל ידי כך בולעין הרבה. אבל כוסות אף על פי ששותין בהן תדיר, מכל מקום אין היין שוהא בהן תמיד שהרי דרכו להתרוקן בין הסעודות, ובסעודה ממלאו לפי שעה ושותהו וחוזר וממלאו ושותהו, הילכך אין להם דין מכניסין לקיום.

דף ל"ג ע"ב

והלכתא פעם ראשון ושני אסור, ג' מותר.

דהיינו אי שתי בהו עובד כוכבים פעם ראשון ושני כולי עלמא לא פליגי דאסיר, דאידי דרכיכי בלעי, ואסירי עד שימלא אותן מים שלשה ימים. אבל משניה ואילך כבר שבע מלבלוע ולפיכך מותר בהדחה בעלמא. וכן פירש רבינו חננאל, וכן הבאנו לעיל. וכתב הר"ן, ומכאן שכלי חרס אף על פי שאין מכניסו לקיום כל שתחלת תשמישו ביד עובד כוכבים צריך הכשר גדול, דהיינו ערו. אבל ר"ת ז"ל פירש אי שתי בהו עובד כוכבים ואח"כ הדיחו בפעם

ראשונה ושניה של הדחה אסור שלישית מותר. וכן כתב הרמב"ם [הלכות מאכלות אסורות פרק י"א הלכה י"ח], וכן כוס של חרס ששתה בו העכו"ם אסור לשתות בו, הדיחו פעם ראשונה ושניה ושלישית מותר שכבר הלכו צחצוחי היין שבו, והוא שהיה מצופה באבר כדרך שהיוצרים עושין, או שהיה מזופת, אבל של חרס צריך הדחה. וכתב הראב"ד, א"א אין זאת הגירסא אצלנו ולא בהלכות הרב ז"ל אלא על השתיה ולא על ההדחה, ומה שאמר בסוף אבל של חרס צריך הדחה שבוש גדול הוא זה, אטו מעיקרא לא בהדחה קאמר, עכ"ל.

דף ל"ד ע"א

ר"ע איקלע לגינוק, בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה; קנקנים של עובדי כוכבים אסורין או מותרין לא הוה בידיה; במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה וכו'.

לכאורה צריך להיות קשר בין השאלות ואינו דבר אקראי שנודמנו לו אותן שאלות יחד. וצריך להקדים ולבאר את הלשון לא הוה בידיה, ולא אמר לא ידע, דכדי להשיב צריך שיהיה הדבר ברור לחלוטין כדבר שהאדם אווזו בידו והוא מוחשי, דהיינו שסברות היו לו לכאן ולכאן, אולם לא היה יכול להשיב דבר ברור, כי הדברים האלו צריך לקבלם מאחרים שקבלום מדורות קדמונים.

והנה שלשת הדברים האלו הולכים כולם למקום אחד, קנקנים אם אסורים או מותרים, כי הם דברים שמכניסים אותם לקיום והם כלי חרס, ואם אמרין שכלי חרס אין יוצא מידי דפיו לעולם הרי שאין להם תקנה, ומצד שני אינם ממש לענין זה ככלי חרס, שתשמישם בצונן, ואם כן מה דינם, לכאן או לכאן. וכן הוא בתענית שעות, פשיטא שסתם תענית לכל דיניה היא בתענית גמורה שקבלה מאתמול והתענה כל היום, ובודאי שיכול האדם להתענות כרצונו, וכמו שכתב הריטב"א בתענית בשם הרמב"ן ששאלו אם מתענים לשעות היינו אם חייב לעמוד בדברו שאעפ"י שהתענית הוא נדר אינו מגדרי איסור שהרי לא אסר חפצא עליה, אלא שאלו לענין תענית שעות אם יש בעינוי זה דבר מצוה עד שיהא נדר לדבר מצוה, או אינו חשוב עינוי למצוה אלא במקבל להתענות יום גמור דשעות לא חשיבי, והיתה התשובה שחל עליו נדר ומתענין שעות, דהיינו גם כן שהוא דבר אמצעי, וצריך לדעת מה הגדרתו. וכן הקרבת משה בשבעת ימי המילואים, שעדיין לא היה משכן, ועדיין לא היו כהנים עד היום השמיני, והבכורות כבר לא הקריבו, האם דין משה בימים אלו כדין זר שלא צריך בגדי כהונה וכו' ולכן אין לשאול במה שימש, כי לא היתה בזה הלכה, יכול לשמש במה שירצה, או שהיה לו דין מיוחד דדינו כקרבן ציבור שיש בו הלכות, דהרי לא היה יכול אדם אחר להקריב, רק משה, ואיתא בזבחים [ק"א ע"ב] אמר רב

משה רבינו כהן גדול וחולק בקדשי שמים היה, ואיתא שם וחכמים אומרים לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המלואים בלבד, ויש אומרים לא פסקה כהונה אלא מזרעו של משה שנאמר ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבת הלוי, ואיתא שם שאך לדעות אלו לא יכל משה לראות נגעים שבפרשה נאמר דוקא אהרן ובניו, אם כן אינו כהן גמור לכל ענייני הכהונה, אם כן מה דינו של משה לענין בגדי כהונה, דבגדי כהונה שייכים רק לאהרן ולבניו, כמפורש בפרשת תצוה, ואם צריך בגדי כהונה, אלו בגדים צריך, דבגדי כהונה יש להם צורה מיוחדת הרומזת לדברים עליונים, ומה הם הבגדים הראויים למשה. וכל אלו לא היו בידו, דיש צדדים לכאן ולכאן, וזה היה נדרש להגיע לבית המדרש דוקא, שיש שם רבים, ותמיד יהיה מי שהוא שקיבל מהראשונים, דהרי כל אלו צריך עליהם קבלה מן הראשונים, מה תקנו בקנקנים ומה תקנו בתענית ומה היה בשבעת ימי המילואים, וענו לו כנ"ל שלכל אחד יש את דינו המיוחד לו כמבואר.

ת"ר החרצנים והזגים של עובדי כוכבים לחין אסורין, יבשים מותרים. הי ניהו לחין והי ניהו יבשין וכו'. אתמר, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כשהן אסורין אסורין אפילו בהנאה, כשהן מותרין מותרין אפילו באכילה.

כלומר דשמרים מותרים לאחר י"ב חודש, דודאי נתייבשו לגמרי אף שהם בלועים מיד. אמנם ר"ת כתב דורדיא היינו שמרים שנתמדו, אבל אם לא נתמדו אפילו לבתר תריסר ירחי שתא אסורי, דלא גרעי מחרס הדרייני [שודאי אסור אף לאחר י"ב חודש]. והיינו דתניא בתוספתא במסכת תרומות בפרק בתרא שמרי עובדי כוכבים שיבשו אסורין בהנאה, ויבשו היינו לאחר י"ב חדש, ואפ"ה קתני דאסורין לפי שלא נתמדו דבכה"ג מיקרי שמרים, אבל כי נתמדו מיקרו דורדיא. ולפי זה כתב דאם חימץ בהם את העיסה כמו שרגילין במקצת המקומות שמייבשין את השמרים בתנור ומחמיצין בהן, שכל העיסה אסורה דכל מידי דעביד לטעמא אפילו באלף לא בטיל. אבל הרמב"ם כתב [פרק י"א מהלכות מאכלות אסורות]. וכן שמרים של יין שיבשו לאחר י"ב חדש מותרין, שהרי לא נשאר בהן ריח יין והרי הן כעפר ואדמה. ע"כ. וכתב הר"ן דלפי זה איכא למימר דההיא תוספתא דתרומות ר"מ היא [דבמשנה לעיל לא חילק בין לחים ליבשים]. וי"א שכך הדין אף במה שנדבק בדפני הקנקנים שקורין רוש"ה שכל שנתיישן י"ב חדש מותר. וכן כתב הרשב"א, תמצית היין הנקשר על דופני החבית והקנקנים נהגו בהן היתר שכיון שנתייבש כל כך כבר כלה כל לחלוות יין שבו וכעפר בעלמא הוא, ומעשים בכל יום שמשתמשין בכלי נכרים לאחר מילוי ואין מקלפין התמצית הנקשר עליו. ע"כ. והוא תמצית היין הנקשרת על גבי דופני החביות והקנקנים הנקרא היום אבן היין, או חומצה טרטריה, ולרשב"א מותר אף

בתוך י"ב חודש, דאפשר שתמצית יין זו מתייבשת ביותר וכלתה כל לחלוחית היין שבה, ואפילו שורים אותה במים אינה חוזרת ללחותה, והיא כעפר בעלמא, מה שאין כן בשמרים. והוא פולמוס ידוע בפוסקים, ולא כאן המקום להאריך בזה.

ובפוסקים נחלקו אם ייבוש בתנור או בחמה מועיל כשהות י"ב חודש, עיין בתוספות כאן ובטור.

דף ל"ה ע"א

מאי גזירתא אר"ש בן פזי אמר ריב"ל משום ניקור וכו' א"ר חנינא לפי שא"א לה בלא צחצוחי חלב, ושמואל אמר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה וכו'.

וז"ל הרמב"ם [פ"ג ממאכלות אסורות ה"ב-הט"ו] חלב טמאה אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה, ואם נתערב חלב טמאה בחלב בהמה טהורה, כשתעמיד אותו יעמוד חלב הטהורה ויצא חלב הטמאה עם הקום של גבינה, ומפני זה יתן הדין שכל חלב הנמצא ביד עובד כוכבים אסור שמא ערב בו חלב בהמה טמאה, וגבינתם מותרת, שאין חלב בהמה טמאה מתגבן, אבל בימי חכמי המשנה גזרו על גבינתם ואסרום מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיתתן שהיא נבלה. ואם תאמר והלא עור קיבה דבר קטן הוא עד מאד בחלב שעמד בו, ולמה לא יתבטל במיעוטו, מפני שהוא המעמיד הגבינה, והואיל ודבר האסור הוא שהעמיד, הכל אסור. וגבינות שמעמידים אותה הגוים בעשבים או במי פירות כגון שרף התאנים והרי הן ניכרין בגבינה הורו מקצת הגאונים שהיא אסורה, שכבר גזרו על כל גבינות שלהן בין שהעמידוה בדבר אסור בין שהעמידוה בדבר המותר גזירה משום שמעמידים אותה בדבר האסור. האוכל גבינת העכו"ם או חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו מכין אותו מכת מרדות, עכ"ל.

ובסוגיין נאמרו כמה טעמים בזה חוץ מהטעם שכתב הרמב"ם, שהוא מפני החלב טמא שעומד בין הגומות, ועוד טעם מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר, ועוד טעם משום ניקור, והיינו משום גילוי שאין נזהרין מניקורי נחשים ויש בזה סכנה, ועוד טעם מפני שמעמידין אותה בחומץ יין נסך, ועוד טעם מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה. והרי"ף הביא רק טעם עור קיבה, וכן הרמב"ם, אבל הראב"ד והרמב"ן והרשב"א כתבו דיש לחוש גם לטעמי חלב טמא שבין הגומות ולהחלקת פנים בשומן חזיר, ואף על גב דיש ששים לבטל, משום דבאיסורים אלו לא הלכו חז"ל אחר נתינת טעם דווקא מפני שרצו להרחיק את ישראל ממאכליהם.

ודעת רבינו תם בתוספות דהטעם העיקרי הוא משום ניקור, ולפי זה במקום שלא חוששים לגילוי מפני שאין הנחשים מצויים שם, גם הגבינות לא נאסרו, ואף לטעם

שמעמידים אותה בקיבת נבילה, במקום במעמידים אותה בפרחים [כעין שבזמנינו יש דרך להעמיד הגבינה בלימון וכו'], התיירו חכמי נרבונא דאין סיבה לאסרה.

ומלשון הרמב"ם דאף במקום שמעמידים בעשבים וכו' משום שגזרו על כל הגבינות שלהם, וכן מה שכתב שמכים אותו מכת מרדות משמע שהוא דבר שנאסר במנין והוי כאיסור בפני עצמו אף שלא שייך בו טעמי האיסור, ולרבינו תם וסייעתו יש לומר דלא הוי כדבר שבמנין, והוי כמו איסור גילוי שהבאנו לעיל שבמקומות שלא מצויים נחשים אין איסור משום דלא הוי כדבר שבמנין, דלא אסרו מתחילה רק במקומות שמצויים נחשים.

והר"ן [על הרי"ף] כתב ובגמרא יהבי ביה טעמי טובא, ונקטינן שגבינות העובדי כוכבים אסורה בכ"מ ובכל זמן, וכתב עוד הרמב"ן ז"ל דאפילו למ"ד משום נקור אסורה לעולם, ואפילו במקום שאין חוששין לגלוי, לפי שהגבינה נאסרה במנין וצריך מנין אחר להתיירו, אבל שאר המגולין לא הושיבו ב"ד עליהם ולא נאסרו במנין אלא שהיו אוסרין עליהם שסכנתן מצויה להם, וכן השיב רבינו יצחק הזקן ז"ל בתשובה לחכמי פרובינצ"א, ואין בדבר זה ספק כלל שהגבינה במנין נאסרה.

והקשה הרב ר' יהוסף הלוי ז"ל [הר"י מינאש] למה לן למימר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה אפילו כשרה נמי ליתסר משום בשר בחלב, ותו היכי מיתסרא בכל דהו, ליטעמיה קפילא וליהוי בנותן טעם. ותירץ דאי משום בשר בחלב לא מתסר אלא בנ"ט, ומשום קיבת נבלה נאסרה בכל שהוא דכיון דאוקומי קא מוקים לא בטיל, אבל הראב"ד ז"ל כתב דבלאו הכי לא אזלינן בה בתר נ"ט דבכל דבר של עובדי כוכבים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם ואין מטעימין אותן לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותן לעולם כדי שלא יפרצו.

ולחלכה כתב השולחן ערוך [יורה דעה סימן קט"ו ס"ב], גבינות העובדי כוכבים, אסרום מפני שמעמידים אותם בעור קיבת שחיתתם שהיא נבלה. ואפילו העמידוהו בעשבים, אסורה. הגה: וכן המנהג, ואין לפרוץ גדר [ב"י], אם לא במקום שנהגו בהם היתר מקדמונים. ואם הישראל רואה עשיית הגבינות והחליבה, מותר [אגור פ' שוואל]. וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו.

ועל מה שכתב הרמ"א ואם הישראל רואה עשיית הגבינות והחליבה מותר כן המנהג פשוט בכל מדינות אלו, דהיינו דאם הישראל ראה עשיית הגבינות והחליבה המנהג פשוט להתיר ולא אמרינן דצריך דווקא שהישראל יסייע בעשיית הגבינות כמו בפת ושלקות כמו שיבואר לקמן, יש [ש"ך סק"כ] שהשיגו עליו [ש"ך סק"כ] דבגבינות אין היתר רק בסיוע הישראל בעשיית הגבינה, וכן פסק הרמ"א הגהות אשיר"י [בסוגיין] דאם ראה עשיית

הגבינות ולא ראה החליבה, להתיר בדיעבד, כי אין לחוש שמא עירב בו דבר טמא מאחר שעשה גבינות מן החלב, כי דבר טמא אינו עומד, ובודאי לא עירב בו העובד כוכבים מאחר שדעתו לעשות גבינות, והט"ז [סק"א] השיג על היתר זה, אמנם האחרונים כתבו להקל כהרמ"א, וכדבריו מפורש בפירוש המשנה להרמב"ם במשנתנו וז"ל, וכן אם ראינו גוי שהעמיד החלב בקיבה עצמה מותר לנו לאכול את הגבינה הזאת. ואין מועיל בזה הפרסום, ולא הכרע הסברה, אלא ראיית העין. ומה שחייב שלא תיאסר הגבינה משום חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו, לפי שטעם זה האיסור כדי שלא יערב חלב בהמה טמאה עם אותו החלב, והעיקר אצלנו חלב בהמה טמאה אינו מעמיד, ולא נשאר איסור אלא איסור הנבילה, כמו שזכרנו. ע"כ. והגר"א [סק"ד] פסק כהש"ך, וכתבו האחרונים דיש להחמיר לכתחלה למעשה שישם הישראל החלב לתוך הקיבה או לתוך היורה, ובדיעבד אין לאסור כיון שרוב הגדולים הסכימו להיתר ומפורש כן בהרמב"ם.

ולענין חמאה, כתב הטור, והחמאה מקצת הגאונים התירוה שהרי לא גזרו על החמאה וחלב טמא אינו עומד, ומקצת הגאונים אסרוה מפני ציחצוח חלב שישאר בה, שהרי הקום שבחמאה אינו מעורב בה שיתבטל במיעוטו וכל חלב שלהן חוששין לו שמא חלב טמא מעורב בו. ויראה לי שאם לקח חמאה מן העו"ג ובשלה עד שהלכו להם ציחצוח החלב הרי זו מותרת שאם נתערבו עמה ונתבשל הכל בטלו במיעוטו, אבל החמאה שבשלו אותה העו"ג אסורה משום גיעולי עו"ג. ע"כ. והרשב"א אסרה אף לאחר בישול, וה"ר פרץ התירה להדיא בלא בישול, וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר שלא היה יודע בה טעם ברור לאסור אלא שנהגו בו איסור, לכן לא היה מוחה לאנשי המקום שנהגין בו היתר אבל אם רוב המקום נוהגין בו איסור אין לאדם לשנות:

דף ל"ה ע"ב

ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסור הנאה חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו.

ויתבאר לקמן דאף באין דבר טמא בעדרו צריך שיהא הישראל יושב מבחוץ בשעת חליבה, וכתבו הראשונים דכל שהישראל לא ראה החליבה כלל, והיינו שגם מבחוץ לא ישב אסרו חז"ל בכל גווני, דסתמא תנן במשנה חלב שחלבו עובדי כוכבים ואין ישראל רואהו אסור, כן כתוב במרדכי ובסמ"ק ועוד הרבה ראשונים, ואם כן אפילו במקומות דלא שכיח כלל דבר טמא בעיר באופן שאין חשש לתערובת חלב טמא, מ"מ אסור כשהישראל לא עמד עכ"פ מבחוץ בשעת החליבה או שיהא יוצא ונכנס כמו שיבוארו הפרטים בזה לקמן ל"ט ע"ב אי"ה, וכתב

ערוך השולחן, דהוא דלא כאחד מגדולי האחרונים שהאריך בזה להקל לשתות חלב שלהם במקום שאין שם דבר טמא או שהוא רחוק המציאות שיחלבו את הטמא או שחלב טמא ביוקר, והביא ראייה מאיזה גדולים שהקילו בכה"ג, ומסיבה זו יש הרבה מתפרצים באיסור זה בדורנו בעוה"ר כאשר ראינו ושמענו, ותולים א"ע באיזה תלמיד חכם שעשה כן, ולא ידעו ולא יבינו שחמורים דברי סופרים מדברי תורה והתלמיד חכם שעשה כן עונו ישא, וכיון שנפסק לאיסור בטור וש"ע וכל גדולי אחרונים מי יוכל להעזי פניו ולמלא תאות נפשו ושומר נפשו ירחק א"ע מזה:

וכתב עוד, וליתר שאת אברר לך איך שכל דברי רבותינו הקדושים הם כגחלי אש, מה שהתוודה לפני בלב נשבר בחיותי יושב על כסא הוראה בעיר פלונית שאחד מהבעל הבית החשובים דשם היה נוהג היתר בדבר בחיותו חוץ לביתו בעיר הגדולה במדינה וישב תדיר בשם לעסקיו, והוא ועוד אורחים בשתותם חמים בבוקר בבוקר היו קונים חלב שמן שקורין סמאנ"ט אצל חנוני אינו יהודי שכנגד אכסניא שלהם. ופעם אחת התחילו לחקור ביניהם מאין לוקח החנוני הקטן זה כל כך חלב שמן, והלך הוא להחנוני ושאלו, וא"ל החנוני אני קונה באיטליז של בשר הרבה מוח של הבהמות וממחה אותם עם הרבה חלב ומבשלים ביחד, וזה הוא השמנונית. אז נפלו כולם על פניהם על חטאם הגדול שאכלו טרפות ובשר בחלב, והבעל הבית התודה לפני וצעק בקול כמה גדולים דברי חכמים. ובאמת כך מקובלני שכל גזירת חכמים לבד טעמים הנגלה יש עוד הרבה טעמים כמוסים שלא גילו אותם והשומע ישא ברכה מאת ד' וישולם גמולו בזה ובבא [וביחוד שמעתי שבאמריקא יש רבים מהאומות ששותים חלב חזיר מפני שמצויים שם הרבה]. וידוע מה שאמר הדברי חיים מצאנז שקבלה בידו שחלב עכו"ם אסור מהלכה למשה מסיני, ושזו אחת מן ההלכות שהשתכחו בימי אבלו של משה רבינו.

והפת והשמן שלהן וכו'.

מבואר בסוגיין שחכמים גזרו שלא לאכול פת של גוים ושלא לאכול מבישולם אף שמבשלין דבר כשר שדברים אלו מביאים לידי קריבות הדעת ויבואו להתחתן במ וכל אלו הדברים אסרום רק באכילה ולא בהנאה. ומה שלא אסרו את הפת משום גיעולי עובדי כוכבים, דסתמא דמילתא הפת בחמין לשין אותו ואיכא משום גיעול, יש לומר דנותן טעם לפגם הוא שכל הכלים שאינן בני יומן הן פגומים ולבני יומן לא חיישינן, כן כתבו התוספות והר"ן וכ"כ רש"י בתשובותיו דליכא בפת משום גיעולי עובדי כוכבים, עיין בזה בר"ן באריכות.

פעם אחת יצא רבי לשדה וכו' אלא מה ראו חכמים לאוסרה בשדה כסבורין העם התיר רבי הפת, ולא היא,

רבי לא התיר את הפת וכו' פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים אמר רבי אין כאן פלטר כסבורין העם לומר פלטר עובד כוכבים, והוא לא אמר אלא פלטר ישראל. א"ר חלבו אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים, לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל, אבל במקום דאיכא פלטר ישראל לא. ורבי יוחנן אמר אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים, ה"מ בשדה, אבל בעיר לא, משום חתנות.

הביא הר"ן שתי דעות ביאור דעתו של רבי יוחנן, לדעה אחת רבי יוחנן קאי אלישנא דרבי חלבו ותרתי בעי ולחומרא, שדה וליכא פלטר ישראל. ואיכא מ"ד דרבי יוחנן לא סמיך אדרבי חלבו כלל, אלא כולה מילתא תליא בין שדה ועיר, דבשדה שרי לעולם ובעיר אסור לעולם. ויש להקל עוד ולומר דרבי יוחנן לא פליג אדרב חלבו ונקיטין בתרוייהו לקולא, דבשדה לעולם מותר ובעיר מותר בשאין שם פלטר ישראל, וכיון שהפת מדבריהם הוא ועוד שלא פשט אסורו ברוב ישראל כמו שיתבאר בסיעתא דשמיא ראוי להקל בכך. אמנם הרשה הר"ן דהרי בגמרא משמע שכלהו העם סבורים ולא כן הוא, ואם כן היאך נתיר הפת אפילו של פלטר ואפילו בשדה. והביא הר"ן את הרשב"א שכתב דאין ה"נ דלפום גמרא דילן דפת אסור בכל ענין, אלא שכיון שהפת לא פשט איסורו ברוב ישראל וכל בית דין יכול להתיר את איסורו אף על פי שהוא קטן מן הראשונים בחכמה ובמנין ואנו סומכין על הירושלמי דאמרינן התם דפת של עובדי כוכבים עמעמו עליה והתירוה משום חיי נפש. וכתב הר"ן דאם נאמר דבאמת היתה טעות במה שחשבו העם בדברי רבי, ואסיקנא דלא הותר, אין לנו לסמוך על הירושלמי בזה, אלא כתב דכך ראוי לומר, דלפום מסקנא דגמרא דילן נמי הותר דודאי רבי חלבו ורבי יוחנן לא שקלו וטרו אטעותא דטעו כל העולם דאמרי דהותר אם איתא דקושטא דמלתא דלא הותר כלל, אלא ודאי אמוראי נינהו, דרב יוסף ס"ל דרבי לא התיר בפת כלל אלא שהעולם טעו בכך, ואיכא מאן דפליג עליה ואמר דרבי התיר את הפת, ורבי חלבו ורבי יוחנן שקלו וטרו אליבא דמ"ד הכי, וכיון דשקלו וטרו אליביה נקיטין כותיה.

וכתב עוד, ולענין מי שיש לו פת בסלו ולוקח מפלטר עובד כוכבים מפני חשיבותו של פת כמו שנוהגין עכשיו, הרשב"א ז"ל התירו בשם רבו הרב ר' יונה, דכיון שהותר פת של פלטר לגמרי הותרה כל היכא דליכא פלטר ישראל, שכיון שדעתו של אדם נוחה יותר בפת של פלטר מפני חשיבותו הרי זה כפת דחוקה לו. וכן הדין היכא שיש פלטר ישראל אלא שהפת של פלטר עובד כוכבים נאה הימנו.

ולענין פת של פלטר שהוא ביד בעה"ב אם מותר ללוקחו מבעה"ב אם לאו, נראה מדברי הראב"ד ז"ל

דשרי, וכן הסכים הרשב"א ז"ל, אף על פי שראיתי חלוקים עליו זה נ"ל עיקר. ונמצא בתשובת הגאונים ז"ל שמותר לאכול פת של עובד כוכבים בשבת אם אין לו פת אחרת דבשבת אסור להתענות הלכך מותר. ע"כ מהר"ן.

ולהלכה, כתבו התוספות [תוד"ה מכלל] דעתה נהגו לאכול פת עכו"ם מהטעם שלא פשט איסורו בכל ישראל, ועוד יש להוביף דגזירת פת לא נתקבלה לגמרי גם בעת שגזרו עליה וכדאיתא בירושלמי [שם] דפת הוא מהלכות עמומות ועמעמו על זה והתירוה, ועוד טעם להתיר, דבהרבה מקומות אין פלטר ישראל מצוי ויש בזה חיי נפש [רא"ש סימן כ"ז] ולכן אין יכולין לעמוד בגזירה זו, ומכל מקום לא בטלוה לגמרי הקילו בה הרבה קולות כמו שנבאר בסמוך.

וז"ל הרמב"ם [פי"ז הי"ב] אף על פי שאסרו פת של עובדי כוכבים, יש מקומות שמקילים בדבר ולוקחים פת הנחתום במקום שאין נחתום ישראל ובשדה מפני שהוא שעת הדחק, אבל פת בעלי בתים אין מי שמורה להקל, שעיקר הגזירה משום חתנות ואם יאכל פת בעל הבית יבא לסעוד אצלן. עכ"ל. ויש מפרשים בכונתו דתרתי בעינן, דליכא נחתום ישראל ובשדה, כלומר בדרך, אבל בעיר אף דליכא נחתום ישראל אסור [כ"מ ולח"מ] ופת של בעל הבית אפילו בשדה אסור [ב"י] ולא מקרי פת בעל הבית אלא אם עשאו לבני ביתו, אבל עשאו למכור מקרי פלטר אף על פי שאין דרכו בכך, וכן פלטר שעשאו לעצמו מקרי בעל הבית [רמ"א סימן ק"ב ס"ב] ופלטר שהזמין לביתו פתו כפת בעל הבית:

וז"ל הטור, ולדעת א"א הרא"ש ז"ל אין חילוק בין פת של בעל הבית לשל פלטר, אבל קצת מהמחברים חלקו בין של בעל הבית לשל פלטר, דלא שייך חתנות אלא בשל בעל הבית הלכך אסרוהו בכל ענין חוץ מבמקום סכנה, אבל של פלטר אין כל כך קירוב דעת שבאומנתו הוא עוסק, וכן מחלק בירושלמי שמתיר לקנות מפלטר במקום שאין פלטר ישראל מצוי. עכ"ל. וכן כתבו בתוספות הנ"ל ומכאן סמכו עתה לאכול פת של וכו' לא הזכירו כלל חילוק בין פלטר לבעל הבית, וכן הוכיחו האחרונים מהרבה מקומות, וגם כאן בסוגיין לא הוזכר כלל שום חילוק בין פלטר לבעל הבית, ורק אומר פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה פת דחוק לתלמידים אמר רבי אין כאן פלטר כסבורין העם לומר פלטר עכו"ם והוא לא אמר אלא פלטר ישראל א"ר חלבו אפילו למ"ד פלטר עכו"ם לא אמרן אלא דליכא פלטר ישראל וכו', ע"ש, ולכאורה מה שאמר רבי פלטר אין כונתו דווקא פלטר ולא בעל הבית, אלא דכן דרך בני אדם כשנצרך לקנות פת אומרים אולי יש כאן פלטר לקנות ממנו, דבעל הבית אינו מוכר פיתו. אמנם בירושלמי יש דיעה אחת הסוברת כן, ופסקו הרי"ף והרמב"ם כדיעה זו. וכתבו

האחרונים דלפי זה במקומות קטנים שפלטור אין שם והישראל אוכל מפת בעל הבית של עובדי כוכבים אין לגעור בהם דיש להם על מה לסמוך, אבל להלכה ודאי קיי"ל לדינא כהרי"ף והרמב"ם והש"ע, והטור עצמו פסק כן ברמזים.

והגזירה היתה על אפייה דוקא, והלישה והעריכה לאו כלום הוא, דאם אפה הישראל אף שהעכו"ם לש העיסה וערכו מותר, ולהיפך אסור, ואין חילוק בין שהפת שייך להישראל ובין ששייך להעובד כוכבים דהגזירה היתה על אפייתו וכן הסכימו גדולי האחרונים [ש"ך סק"א ופר"ח]. והר"ן [הביאו הב"י] חילק זה לשתי גזירות, דכשהפת שייך לישראל אין בו איסור משום חתנות אלא מפני בישולי עכו"ם, ולפיכך אחרי שבפת יש לישה ועריכה, אפילו לא עשאו הישראל הפת מותרת, אבל בפת שלהם דשייך משום חתנות, אפילו אפה הישראל, אם העכו"ם לשו וערכו וממנו לוקחו אסור, אם לא שהישראל ביטל עריכתו ועשאו בצורה אחרת או שהישראל לשו והוא ערכו או שהוא לשו והישראל ערכו. וגם מהטור משמע כן, שכתב דפיתן אסור אפילו אפאו ישראל, ע"ש. וכל הפוסקים אין דעתם כן.

והרא"ה בבדק הבית כתב וז"ל, ולענין פת בעל הבית בשדה, כיון דלישני נינהו ופלוגתא דרב דימי ורב יוסף מסתבר דאזלינן בה לקולא וכו', הלכך כל מקום שאין מצוי בו פלטור מותר ואפילו פת בעלי בתים, ואפילו ליטול מן העיר פת בעל הבית במקום שיש פלטור ישראל ולילך בשדה ולאכלו שם מותר אלא שהוא דבר מכווער לת"ח וכו'. עכ"ל. והביא בשו"ע [ס"ה] דעה זו, וז"ל, יש מי שאומר דבמקום שאין פלטור מצוי כלל מותר אפילו של בעלי בתים וא"צ להמתין על פת כשר וכן נוהגין. עכ"ל.

ומה נקרא פת לענין זה, לא גזרו חכמים רק על פת של חמשת מיני תבואה דהיינו חטה ושעורה וכוסמין ושכולת שועל ושיפון שזהו דבר חשוב ומביא לידי קירוב דעת, אבל פת של קטניות ושל אורז ודוחן וכן של שארי דברים אינו בכלל פת סתם שאסרו כן כתבו הטור והש"ע [סעיף א].

כתב השו"ע [סעיף ה], י"א שמי שיש בידו פת או שיש פלטור ישראל ויש פלטור שלהם שעושה פת יפה ממנו או ממין אחר שאין בידו של פלטור ישראל מותר לקנות מפלטור שלהם במקום שנהגו היתר בפת של פלטור, דכיון דדעתו נוחה יותר בפת פלטור זה מפני חשיבותו בעיניו ה"ז כפת דחוקה לו. עכ"ל. והרמ"א כתב [סעיף ב] על ההיתר של פלטור וז"ל, וי"א דאפילו במקום שפת ישראל מצוי שרי. עכ"ל. וזהו קולא יותר גדולה, דהא משמע דאפילו כשפת ישראל אינו גרוע מפיתן מ"מ שרי, וצ"ל הטעם דס"ל לי"א אלו דגזירת הפת לא נתפשט כלל יש מקומות שלא קבלו עליהם האיסור כלל, וכ"כ גדולי האחרונים [ש"ך ופר"ח סק"ח], וי"ל דאע"ג דלא נתפשט גזירה זו מ"מ

מפת בעל הבית הרחיקו עצמם.

וכבר הבאנו לעיל שנחלקו הראשונים בהא דהתירו פת פלטור ואסרו פת בעל הבית, אם הולכין אחר מי שאפאו או אחר מי שנמצא בידו עתה, די"א דאם עתה הפת ביד בעל הבית אסור אפילו אם אפאו פלטור ואם עתה הוא ביד הפלטור מותר אפילו אפאו בעל הבית [הרא"ה בבר"ה] אבל דעת הרשב"א והרא"ש והטור דהולכין אחר עיקרו של פת, וכן פסק בשו"ע [סעיף ז] וז"ל, פת בעל הבית אסורה לעולם אפילו קנאה פלטור ממנו ואפילו שלחה לישראל לביתו, וכן אפילו שלחה אותה ישראל לאחר אסורה לעולם ושל פלטור מותרת לעולם אפילו קנאה בעל הבית ממנו, שלא הלכו באיסור זה אחר מי שהפת בידו עכשיו אלא אחר מי שהיה לו בשעת אפייה. עכ"ל.

ולקמן [ל"ה ע"ב] אמר רבינא הלכתא הא ריפתא דשגר עובד כוכבים ואפה ישראל אי נמי שגר ישראל ואפה עובד כוכבים אי נמי שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל וחתה בה חתויי שפיר דמי. ולראשונים היתה גירסא אחרת וז"ל, אמר רבי יוחנן שלש מלאכות יש בפת הלכך האי ריפתא דשגר וכו', ומבואר בראשונים דהג' מלאכות הם הסקת התנור וחיתוי גחלים והכנסת הפת לתנור, ולפי זה אם עשה ישראל אחד מג' מלאכות אלו אין בזה איסור כלל בין שהפת הוא של ישראל ובין שהפת הוא של עובדי כוכבים, ולא כדעת הטור ועוד ראשונים דהיתר זה אינו אלא בפת ישראל, אלא דאין חילוק כלל.

וכבר כתבנו לעיל שאף שלא בטלו לגמרי תקנה זו אף שלא פשטה ברוב ישראל, מכל מקום הקילו בה הרבה קולות והביא כאן את הקולות שהקילו בה.

כתב הש"ע [סעיף ט], הדליק גוי התנור ואפה בו ישראל או שהדליק ישראל ואפה גוי או שהדליק הגוי ואפה הגוי ובא ישראל וניער האש מעט ה"ז מותר ואפילו לא זרק אלא עץ אחד לתוך התנור היתר כל הפת שבו שאין הדבר אלא להיות היכר שהפת שלהן אסורה, ואם נפח באש הוי כחיתוי. עכ"ל. ואין חילוק בין שנפח בפה או במפוח, ואפילו הגחלים לוחשות והעצים דולקות מהני ניפוח, לפי שע"י הניפוח מוסיף חמימות טפי, וכל חמימות מקרב בישול, וכמ"ש הרשב"א דכל קיסם מוסיף בחום התנור ומקרב בישול וה"נ דכוותיה [פר"ח סק"ט].

ועוד יותר קולא כתבו [סעיף י] וז"ל, אם אפו בתנור ע"י גוי ג' פעמים ביום אחד והכשירו התנור ע"י קיסם בשני הפעמים ובפעם השלישי לא הכשירו, מותר. עכ"ל. והטעם, דכיון שבאפיה האחרונה נשאר קצת בעין מן הגחלים הבווערות מן היסקות הראשונות שהכשירו התנור בהשלכת קיסם [ב"י]. ויותר מזה כתבו וז"ל, וי"א דאם הכשיר התנור פעם אחד ולא עמד התנור מעת לעת בלא היסק, אפילו אפו בו כך כמה ימים הכל מותר

מכח הכשר הראשון, ויש לסמוך על זה. עכ"ל. אמנם כל אלה הם קולות גדולות ורק בשעת הדחק יש לסמוך על זה, אבל לכתחלה צריך אחד מהג' המבואר בגמרא, והיינו היסק התנור או חתיית הגחלים או ליתן הפת לתוך התנור. ודע דכל ספק בענין זה הולכין לקולא, כגון שיש ספק אם הכשיר ישראל בתנור אם לאו או שאר ספק הולכין להקל, כן כתב בשערי דורא.

עוד כתבו קולא גדולה [סעיף י"ב] וז"ל, אם אפה עובד כוכבים הפת בלא חיתוי ישראל ובלא קיסם, אפילו קרמו פני הפת בתנור מועיל חיתוי ישראל כל זמן שהפת צריך לתנור ומשביח באפייתו עדיין, ויש מי שאומר שאפילו הוציא הפת יש תקנה להחזירו לתנור ע"י ישראל אם הוא משביח. עכ"ל. והארכנו בזה דלפעמים מזדמן לאדם להיות במקומות כאלו שידע את אשר לפניו, וידענו מצדיקים שדרו בסמוך למאפיות פיתות וכו' בבעלות ישמעאלים, שהיו נכנסים כל בוקר למאפיה לברך את הבעלים בבוקר טוב, ודרך אגב היו זורקים גפרור או קיסם לתנור, להציל את הקונים מחשש פת עכו"ם.

לא תשתעו מיניה דאיבו דאכיל נהמא דארמאי.

כתב הר"ן, מהא שמעינן שאיסורו של פת כיון שלא פשט איסורו ברוב ישראל והיא גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה אין מלקין ולא משמתין לעובר עליו אלא שמוכיחין אותו ואסור לומר דבר שמועה מפיו בב"ה, והיינו דאמרין לא תשתעי מיניה דאיבו, כלומר לא תאמרו דבר שמועה משמו וכן נמצא בתשובת הגאונים.

דף ל"ו ע"א

שמן לא פשט איסורו ברוב ישראל.

ענין זה שלא פשט איסורו ברוב ישראל הוא דבר שקשה להבינו, כי הרי לא מדובר שלא הגיעה הידיעה אודות הגזירה למקומות אלו או אחרים, אלא לא קיימה, דהיינו שרוב ישראל לא קיימו את התקנה, אם במקרה שלנו שאף שאסרו את השמן של גוים המשיכו להשתמש עמו, או באופן של איסור פת עכו"ם כמו שכתבו תוספות הוא גם כן כנ"ל, והרי אלו שלא קיימו גזירת חז"ל הרי הם עבריינים, וכיצד יתכן דאזלינן אבתרייהו, ונמצא חוטא נשכר, וממה שאמרו שהוא בכלל אין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה משמע דהא שלא פשט איסורו הוא ראייה למה שאין הציבור יכולים לעמוד בו, ואם כן יש לדון בכל אחד שיעבור על גזירה שאי אפשר לענשו דאולי יתברר שיש עוד הרבה כמוהו ונמצא שאין הציבור יכול לעמוד בו. וצ"ע. והמאירי כתב שהם שני דברים נפרדים, והעיקר הוא שיכולים לעמוד בה, ואז אי אפשר לבטלה, אף אם לא פשט איסורה, אבל אם אינם יכולים לעמוד בה אפשר לבטלה אם לא פשט איסורה. וז"ל, שמן של גוים כבר בארנו במשנה שהוא מן

הדברים שנאסרו במנין ומשמנה עשר דבר שגזרו עליהם תלמידי שמאי והלל, ואילו פשטה גזירתו בכל ישראל או ברובו והיה הצבור יכול לעמוד בה לא היה שום בית דין יכול לבטלה, וכן אם היו הצבור יכול לעמוד בה ולא פשטה ברוב ישראל היה צריך בית דין גדול מן הראשונים, אלא שמצאו שלא פשטה ברוב ישראל ונתנה מיהא ליבטל על ידי גדול וכשראו שאין רוב צבור יכולין לעמוד בו סמכו להתירה ע"י קטנים מן הראשונים ומתוך כך התירוהו אחר כך לגמרי על ידי רבי יהודה הנשיא ובית דינו בן בנו של רבינו הקדוש אף על פי שהיה בית דין קטן מן האחר מפני שאין רוב הצבור יכול לעמוד בו, עד שמתוך כך חזרו ומצאו בו שלא פשט איסורו בכל ישראל. וצ"ע בכל זה.

וכתב עוד המאירי, מאחר שהתירו את השמן אין ראוי לתלמיד חכם להתחסד יותר מדאי ולימנע ממנו שלא להוציא לעז על הנוהגים בו היתר במה שאי אפשר להם לעמוד, וזהו שאמרו בתלמוד המערב אמר ליה שמואל לרב אכול משחא ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא, ובלשון גדולי המחברים כתוב בזה ומי שאוסרו עומד בחטא גדול מפני שהמרה על בית דין שהתירוהו, ונראה שמלשון תלמוד המערב כתובה [דכירושלמי איתא לשון המראה]. והטעם שכתבנו [דהוא מפני הוצאת לעז] נראה עיקר.

דף ל"ו ע"ב

דאורייתא בפרהסיא וכמעשה שהיה, ואתו אינהו גזור אפילו בצינעא.

והנה דעת הר"ן [וכן דעת הב"ח והפרישה להלכה באבן העזר סימן ט"ז] בסנהדרין בסוגיא דקנאים פוגעים בו לפירוש אחד דכרת שנאמר בבא על הגויה הוא אף בבא עליה בצינעא, ובזה אין חילוק בין צינעא לפרהסיא, רק לענין קנאים פוגעים בו יש חילוק ביניהם, ואם כן קשה מה היו צריכים בית דין של חשמונאי לגזור מלקות על הנ"ל, וכי מלקות חמורות מכרת. ותירץ הר"ן שם דעשו כן מפני שיש בני אדם שלא יפרשו מן העבירה בגלל כרת המסור לשמים, אבל ימנעו ממנה מחמת פחד המלקות.

ישראל הבא על העובדת כוכבים חייב משום נשג"א, כי אתא רבין אמר משום נשג"ז.

לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות בסנהדרין [פ"ט מ"ו] הרי הוא לוקה מלקיות הרבה, וכן כתב הר"ן שם [פ"ב ע"א ד"ה בית דין]. גזור ב"ד של חשמונאי שיהו מלקין אותו ד' מלקיות משום נשג"א כדי להרחיק האדם מהעבירה שיש בני אדם רשעים שאין עומדים בעצמן בשביל כרת המסור לשמים ובשביל המלקיות יתרחק מן האיסור וכו'. ועיין בכל עניינים אלו באריכות גדולה בספר אבן ברורה על אבן העזר [שבעריכת מכון ראש פינה] בסימן ט"ז, ואכמ"ל.

דף ל"ז ע"א

אמר לו א"כ קרו לן בית דינא שריא וכו' העיד רבי יוסי בן יועזר איש צרידה על אייל קמצא דכן, ועל משקה בית מטבחיא דכן, ועל דיקרב למיתא מסאב, וקרו ליה יוסף שריא.

ומה אכפת להם שיקראו להם בית דינא שריא, אם כך היא האמת, ומה הוא הכינוי של יוסף שריא שניתן לו על עדויות שהעיד על הלכות שנהגו כן בזמנו, וכי היה לו לכבוש נבואתו ולא למסור את האמת לדורות הבאים, וכי יש ענין להשאיר מנהגי טעות על כנם, אדרבה, האמת חביבה מן הכל. ומשמע שהוא כינוי לגנאי, ובמסכת חגיגה שנינו, יוסף בן יועזר היה חסיד שבכהונה. ובמסכת סוטה שנינו, משמתו יוסף בן יועזר ויוסף בן יוחנן, בטלו האשכולות, ופירשו בגמרא מאי אשכולות, איש שהכל בו. ראה כמה גדול היה. ועוד אמרו [תמורה ט"ו ע"ב] ואמר רב יהודה אמר שמואל כל אשכולות שעמדו להן לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר היו למדין תורה כמשה רבינו מכאן ואילך לא היו למדין תורה כמשה רבינו וכו' במתניתא תנא כל אשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר איש צרידה לא היה בהם שום דופי מכאן ואילך היה בהן שום דופי וכו', דהיינו דיוסף שהיה נשיא ישראל, העיד על הלכות שהיו ידועות בזמנו שקבלו איש מפי איש מהדורות הקודמים, ראה כמה גדול היה, ומה פשר הדבר הזה.

והנה גם רבי יהודה נשיאה וגם רבי יוסף בן יועזר שקדם לו דורות הרבה, כי היה בזמן מלכות יון [ובמדרש מבואר שנהרג על ידם], היו נשיאים, ועל פיהם ישק דבר בתקנות וגזירות, ופשוט שלא קראו שריא לכל תנא שהתיר איזשהו דבר, דאם כן תמיד בית הלל יקראו שריא וכן כל כיו"ב, וכאן קראו שריא לנשיא שהתיר איזה דבר שהיה מקובל לאיסור אצל ההמון מסיבות אלו או אחרות, ומצד אחד הוא מעלה, דכוחא דהיתרא עדיף, ודייך במה שאסרה התורה, אבל היות וטבע בני אדם לחפש קולות, כמאמר חז"ל בפסחים [נ"ב ע"ב] קרי עליה רב יוסף עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כל המיקל לו מגיד לו, ובמיוחד בימי מלכות יון, לכן צריך להצניע את ההיתרים ולפעמים להמנע מהם כדי שלא יצא מזה קלקול, כמאמר חז"ל [שם נ"א ע"א]. גופא דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהן וכו' וכולי עלמא לא והתניא רוחצין שני אחין כאחד ואין רוחצין שני אחין בכבול ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שרחצו שניהם כאחד בכבול ולעזה עליהן כל המדינה אמרו מימינו לא ראינו כך ונשמט הלל ויצא לבית החיצון ולא רצה לומר להן מותרין אתם וכו', ואף שמדובר שם בעמי הארץ שיבואו להתיר דברים נוספים, בכל היתר לציבור גדול יש לחוש מאלו שיבואו להקל

בדברים נוספים, וק"ו בזמנו של רבי יהודה נשיאה שהיה אחר החורבן וירידת הדורות שהיתה עד אז אין לשער, לכן היתה דעת החכמים שאין להרבות בהיתרים שלא יבואו ההמון לזלזל באיסורים, ולכן אף על רבי יוסף בן יועזר היתה ביקורת כנ"ל, דאין להתיר יותר משני דברים המקובלים לאיסור מטעמים הנ"ל.

דאורייתא דיקרב בדיקרב בחיבורין טומאת שבעה, שלא בחיבורין טומאת ערב, ואתו אינהו וגזור אפילו שלא בחיבורין טומאת שבעה, ואתא איהו ואוקמה אדאורייתא.

כתב הרמב"ם [הלכות טומאת מת פ"ה ה"ב], אדם שנטמא במת וכלים שיגע בהן אדם זה טמאין טומאת שבעה שנאמר וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם, אבל אדם שנגע באדם שנטמא במת, בין שנגע בו אחר שפירש ממטמאיו בין שנגע בו כשהוא עדיין נוגע במת, הרי זה השני טמא טומאת ערב שנאמר והנפש הנוגעת תטמא עד הערב, זהו דין תורה אבל מדברי סופרים הנוגע במת ונגע באדם אחר ועדיין הוא מחובר במת שניהן טמאין טומאת שבעה וכאילו נגע זה השני במת עצמו, בד"א לענין תרומה וקדשים אבל לנזיר ולעושה פסח בין בשעת חבור בין אחר שפירש אינו טמא אלא טומאת ערב כדין תורה.

אמנם דעת ראשונים אחרים [עיין ברמב"ן כאן] דאף אדם הנוגע במת, בשעת מגעו אדם הנוגע בו טמא שבעה מן התורה, עיי"ש.

דף ל"ז ע"ב

מנא הני מילי אמר רב חייה בר אבא אמר רבי יוחנן אמר קרא אוכל בכסף תשביירני ואכלתי ומים בכסף נתן לי ושתיתי כמים מה מים שלא נשתנו אף אוכל שלא נשתנה וכו' אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.

והנה היתה הוה אמינא בגמרא דאיסור בישולי עכו"ם הוא מן התורה, ולמסקנא הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, ודייקו התוספות מהוה אמינא זאת דזו תקנה קדמונית ולכן היתה הוה אמינא שהיא מדאורייתא, ולדעת תוספות מתחלה גזרו עליה מטעם חתנות ועל הפת לא גזרו משום דלא שייך ביה חתנות כל כך, עד שבאו שמאי והלל וגזרו בי"ח דבר גם על הפת, וכשהתירו את הפת לא התירו את השלקות דתרי מילי נינהו [תוד"ה והשלקות]. והר"ן כתב דמקודם גזרו על הפת משום דשכיחא מילתא ואח"כ גזרו על השלקות, ע"ש.

ורוב הפוסקים כתבו בטעם איסור שלקות משום חתנות, והג"א בשם רשב"ם כתב הטעם שלא יאכילנו דבר איסור, וכן כתב רש"י בגמרא, ובמשנה [ל"ה ע"ב ד"ה והשלקות] כתב רש"י משום חתנות.

ולפי שני הטעמים הנ"ל כתבו בתוספות [ד"ה אלא] בשם הראב"ד דוודאי שלקות אסרו חכמים כשהעובד כוכבים מבשל בביתו אבל כשמבשל בביתו של ישראל אין לחוש לא לחתנות ולא לשמא יאכילנו דברים טמאים, ולא הודה לו ר"י, דוודאי כיון שהוא מבשל לא חלקו חכמים כלל בין רשות ישראל לרשותו, כי לעולם יש לחוש שמא לא יזהר גם בביתו של ישראל כמו בביתו. עכ"ל. והרא"ה בספר בדק הבית כתב, שמעתי בשם הר"י בר מנוח שאין דין בישולי עובדי כוכבים בעבדו ושפחתו הקנויים לו כיון שעושין דרך כפייה לא שייך איקרובי דעתא, ומורי הרמב"ם ז"ל רואה דבריו, אף על פי שאין ראוי לעשות כן דיעבד מותר. עכ"ל. וכתב ע"ז הרשב"א במשמרת הבית וז"ל, ואין הפרש בין עבד ושפחה וכו' שלא חילקו בגזירותיהם. עכ"ל. ובאיסור והיתר [כלל מ"ג] כתב דבדיעבד נוהגים לסמוך אדברי הראב"ד דמתיר בבית ישראל, ע"ש, ובהגהות שערי דורא [סימן ע"ה] כתב בשם תרומת הדשן דנוהגין להתיר להניח שפחות לבשל ולצללות, ואפשר דסמכו אהא דאי אפשר שלא יחתה אחד מבני בית בגחלים לצורך בישול או צלייה. עכ"ל:

והטור הביא מחלוקת הראב"ד ור"ת, וכתב דנוהגין כר"ת. והשו"ע [סעיף ד'] כתב, יש מי שמתיר בשפחות שלנו ויש מי שאוסר אפילו בדיעבד. עכ"ל. ודעת הרמ"א דבדיעבד יש לסמוך אדברי המתירים, ואפילו לכתחילה נוהגין להקל בבית ישראל שהשפחות והעבדים מבשלים בבית ישראל כי א"א שלא יחתה אחד מבני הבית מעט.

וכתב הר"ן דנ"ל דמ"מ כיון דאסמכוה בעלמא אקרא דומיא דקרא בעינן, וכל שלא נשתנה מבריייתו על ידי האור כגון קליות אפילו הוא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בשולי עובדי כוכבים, וכי אמרינן אלא מדרבנן, לא חזרנו מכל מה שאמרנו דמה מים שלא נשתנו מבריייתן על ידי האור אף אוכל וכו', ודייק כן מדברי רש"י, וכתב דאף דברי הרב אלפסי ז"ל מטין כן, וכן דעת הש"ך [סק"א] להלכה. אבל הרמב"ם [פי"ז מהלכות מאכלות אסורות] כתב, וכן קליות של עובדי כוכבים מותרין דלא גזרו עליהן שאין אדם מזמן את חברו על קליות. ע"כ. משמע דזה הטעם להיתר, ולא מפני שלא נשתנו על ידי האור. וגם הטור והש"ע לא הזכירו כלל דבר זה.

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים בסורא מתנו הכי בפומבדיתא מתנו הכי אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שאינו נאכל על שולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים מאי בינייהו איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא.

ובגמרא איתא תרי לישני במה נוהג בישולי עכו"ם, לחד לישנא כל דבר הנאכל כמות שהוא חי כמו פירות

וכיוצא בהם אין בהם משום בישול גוים, וללשון שניה כן כל דבר שאינו עולה על שלחן מלכים אין בהם משום בישול גוים. ונחלקו הראשונים אם לישנא בתרא חולקת על לישנא קמא או מוסיפה עליה, ומלשון מאי בינייהו משמע דפליגי אהדדי, וכן דעת הרמב"ם [לז: ד"ה פסק ר"ת] דפסק בלישנא דסורא לחד ודחה הר"ן ראייתו. וכתבו התוספות [ד"ה איכא בינייהו] והרא"ש [סימן כ"ה] והרשב"א [בתורת הבית] והר"ן [על הרי"ף] שפסק רבינו תם כתרי לישני להקל ואין אסור משום בישולי גוים אלא אם כן עולה על שלחן מלכים ואין נאכל כמות שהוא חי וכן דעת ר"ח וכן פסק הרמב"ם ז"ל [פי"ז מהלכות מאכלות אסורות ה"ט]. כהני תרי לישני דכנאכל כמו שהוא חי אף שעולה על שלחן מלכים או שאינו עולה על שלחן מלכים אף שאינו נאכל כמו שהוא חי אין בהן איסור זה, וכן פסקו בטור וש"ע [יו"ד סימן קי"ג סעיף א']:

ובגמרא אמרו כל שאינו עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בשולי וכו', וכ"כ הרמב"ם הנ"ל, וביאר הטעם שמפני שעיקר הגזירה הוא משום חתנות שלא יזמנו אצלו בסעודה ודבר שאינו עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת אין אדם מזמן את חברו עליו. עכ"ל. ומלשוננו משמע דדבר שאינו ללפת בו את הפת אפילו הוא דבר של חשיבות כמו מיני פרפראות החשובים, כיון שאינו ללפת את הפת לית לן בה אף אם אין נאכלים כמו שהם חיים, וכ"כ הפר"ח [סק"ג] שזהו דעת הרמב"ם ושכן עיקר לדינא [וללפת את הפת הכונה לכל הבא בתוך סעודה חשובה שבאה על הפת]:

אבל הטור והש"ע הנ"ל כתבו דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת וכו' אסור משום בישולי כוכבים. עכ"ל. ונראה שדעתם דזה שאמרו חז"ל ללפת בו את הפת לאו דווקא הוא, ואורחא דמילתא קאמר, דדבר שאינו חשוב אין מעלין על שלחן מלכים ללפת בו את הפת, אבל העיקר תלוי בדבר של חשיבות העולה על שלחן מלכים אף על פי שנאכל בפני עצמו ולא עם הפת.

דבר פשוט הוא דלענין דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי הולכין אחר רוב בני אדם, דאם הרוב אין אוכלין מאכל זה כמות שהוא חי, אף שהיחיד אוכלו, מ"מ אסור גם לאותו יחיד לאכול מבושל. ואם הרוב אוכלין זה כשהוא חי, אף שהיחיד אינו יכול לאכול רק מבושל, מ"מ מותר בו דבטלה דעתו אצל כל אדם [פר"ח סק"ג]. אבל אם מדינה אחת אוכלת כשהיא חיה ומדינה אחרת אין אוכלין אותה רק מבושל אין מתבטלין זה לזה.

אמר רב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהן משום בישולי עובדי כוכבים.

כשגזרו חכמים על בישוליהם לא גזרו לא על כבוש שלהם ולא על מליח שלהם ולא על המעושן, וז"ל

הרמב"ם [פ"ז הי"ז], דג שמלחו עכו"ם ופירות שעשנן עד שהכשירן לאכילה הרי אלו מותרין, מליח אינו כרותח בגזירה זו והמעושן אינו כמבושל. עכ"ל. וכבוש אינו מפורש, ומ"מ חד דינא אית להו דלא גזרו רק על בישול. וכתבו האחרונים דטיגון הוי בכלל בישול לענין זה.

ולכן מותר לאכול דגים מלוחים שלהם ואף אם בישלו אותם אח"כ מותר כיון שקודם הבישול היה ראוי לאכילה ע"י המליחה הוה כדבר שנאכל כמו שהוא חי.

גופא, אמר רב חנן בר אמי א"ר פדת א"ר יוחנן האי עובד כוכבים דחריך רישא שרי למיכל מיניה אפילו מריש אוניה.

עכו"ם שבישל ולא נתכוין לבישול מותר, כיצד כגון שהצית אור באגם כדי להבעיר החציר ונתבשלו בו חגבים טהורים הרי אלו מותרים אפילו במקום שעולין על שלחן מלכים, וכן אם חרך הראש להסיר השיער מותר לאכול ראשי האזנים שנצלו בשעת החריכה, וכן אם הסיק התנור לייבש בו יתד לח וכיוצא בזה וטמן הישראל מקודם איזה דבר מאכל שיצלה שמה מותר לאכול משום דלא נתכוין לבישול אלא לייבש את היתד, וי"א דהוא דוקא כשהעכו"ם לא ידע מהטמנת הישראל, אבל כשידע אסור משום שמא נתכוין לבישול וזהו דעת הטור, ע"ש, אבל רוב הפוסקים לא ס"ל כן [כ"י].

וכל זה כשהעכו"ם לא כיוון לשם בישול כלל, אבל אם כיוון לשם בישול בעלמא, אף על גב שלא נתכוין לבישול זה של הישראל, כגון שהסיק התנור לבשל בו והישראל טמן שם מקודם בשר ונצלה, אף על פי שהעכו"ם לא כוון לזה שהרי לא ידע בו כלל מ"מ אסור, כיון שההיסק היה לשם בישול.

כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים.

דהיינו אם כבר בישל הישראל עד כדי מאכל בן דרוסאי אפילו סילקה לגמרי מעל האש ובא עכו"ם והחזירה וגמר בישולה, מותר, דכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי מקרי שנשלם בישולה, אבל אם סילקה קודם שהיתה כמאכל בן דרוסאי ובא עכו"ם והחזירה אסור.

ולכן י"א ג"כ להיפך ולהחמיר, דאם בישלו עכו"ם כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל אסור, אבל דעת הרא"ש והטור ורוב פוסקים וכן משמע מדברי הרמב"ם, שמותר בכל ענין דלהקל אמרו דכמאכל בן דרוסאי הוי בישול ולא להחמיר, וכן פסק הרמ"א [סעיף ט'] וכתב שכן נוהגין ואין לפקפק כלל בזה והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים:

אמנם אם הניח ישראל את הבשר או הקדרה על גבי גחלים עוממות שלא היה ראוי להתבשל עליהם אף

כמאכל בן דרוסאי ובא העכו"ם והוסיף גחלים וגמר הבישול, ודאי אסור, דאין שם בישול על זה כלל כן פסק השו"ע [סעיף י'], ויש לדון אם לרמ"א המובא בסמוך דדי בחתיית גחלים אף בתבשיל יהיה מותר כאן, דאפשר דגם הוא מודה בזה כיון שראשית מלאכת הישראל היתה באופן שלא היה אפשרי להגיע גם למאכל בן דרוסאי, אין שם בישול ע"ז כלל, ובערוך השלחן נשאר בצ"ע בזה:

דף ל"ח ע"ב

איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה א"ר יוחנן בין שהניח עובד כוכבים והפך ישראל, בין שהניח ישראל והפך עובד כוכבים מותר, ואינו אסור עד שתהא תחלתו וגמרו ביד עובד כוכבים.

אמר רבינא הלכתא הא ריפתא דשגר עובד כוכבים ואפה ישראל, א"נ שגר ישראל ואפה עובד כוכבים, א"נ שגר עובד כוכבים ואפה עובד כוכבים ואתא ישראל וחתה בה חתויי שפיר דמי.

איסור שלקות אינו אלא כשלא היה להישראל שום חלק בהבישול אבל כשהיה לו איזה חלק מותר, כיצד כגון שהניח העכו"ם את הבשר על האש או שמו הבשר בקדרה והניח הקדרה על האש או נתנה בתנור ובא הישראל והפך את הבשר או הגיס את הקדרה כדי לקרב הבישול או לתקנו מותר, וכן להיפך כשהישראל הניח הבשר או הקדרה והעכו"ם הפכו או הגיס בקדרה מותר, זה הכלל כל שבישלו ישראל מעט מהבישול בין בתחלה בין בסוף ה"ז מותר, ואפילו אם בלא סיוע העכו"ם לא היה מתבשל מ"מ כיון שהיה להישראל קצת חלק בהבישול מותר. כך כתב הרמ"א [סעיף ו']. אמנם זהו נגד סוגיין דמפורש שם דאם עיקר הבישול הוא ע"י העכו"ם אסור וכל מפרשי הש"ע [ש"ך סק"ח וט"ז סק"ו ופר"ח] תפסו עליו שכתב כן.

ובמה שאמר רבינא הלכתא הא ריפתא דשגר עכו"ם וכו' ואתא ישראל וחתה ביה חיתויי שפיר דמי, השאלתות [סוף פרשת דברים] גורס הלכך הא ריפתא וכו', ע"ש, והמובן מדבריו שאין חילוק בין פת לשלקות, בכולם מועיל שגירת התנור או חיתוי. אבל הרשב"א והר"ן והריב"ש [סימן תקי"ד] כתבו דהיתר זה דשגירת תנור אינו אלא בפת ולא בתבשיל, שהרי בבישולים אומר מקודם מפורש דאם בלא ההיפוך של העכו"ם לא היה מתבשל כלל אסור, אלא ודאי דרך בפת הקילו ולא בבישולים. אבל לתוספות והרא"ש והמרדכי מבואר להדיא דהך דינא דרבינא הוא בין בפת בין בתבשיל, והסברא דבאמת גזירת פת ותבשיל שוין הן לפי המסקנא דגם תבשיל הוא משום חתנות, ורק שיש מקומות שלא נתפשטה גזירת הפת, אבל בעיקר הגזירה שוים הם.

דג מליח חזקיה שרי, ורבי יוחנן אסר. ביצה צלויה בר קפרא שרי, ורבי יוחנן אסר. כי אתא רב דימי אמר אחד דג מליח ואחד ביצה צלויה חזקיה ובר קפרא שרו, ורבי יוחנן אסר.

דג מליח, פירש רש"י דבדג שמלחו עובד כוכבים פליגי, דחזקיה סבר שאינו נאסר מחמת שנמלח ביד עובד כוכבים דאין זה בשול, ורבי יוחנן אסר דמליחתו זהו בשולו. וכתב הר"ן דאינו נראה, שלא גזרו משום בשולי עובדי כוכבים אלא על תולדות האור, לפיכך נראין הדברים דהכא בדג גדול מליח שצלאו עובד כוכבים פליגי, דחזקיה שרי כיון דנאכל ע"י הדחק כמות שהוא מלוח, ורבי יוחנן אסר דקסבר אכילה ע"י הדחק בכי הא לא שמה אכילה, וסבר ליה נמי דעולה הוא על שולחן מלכים [וכן כתב במדכי גם בשם רבינו שמעיה, ע"ש]. ואפשר לתרץ לפי פירושו של רש"י שהכבשין ששנינו במשנתנו דוקא בשאינן עולין על שולחן מלכים ולפיכך שרו אפילו לרבי יוחנן דסבר שאפילו על המתבשלין שלא ע"י האור ותולדותיו גזרו רבנן וכיון דקי"ל כחזקיה שמעינן מינה לפי פירושו ז"ל שאין במליח משום בשולי עובדי כוכבים ובירושלמי פרק הנודר מן המבושל אמרו שאין במעושן משום בישולי עובדי כוכבים וכתבו הר"ם במז"ל בפרק הנזכר:

ודעת השו"ע להלכה כהרשב"א והר"ן והריב"ש, וכתב [סעיף ז'] וז"ל, אין שגירת התנור מועלת אלא בפת אבל בשאר המתבשלים אין שגירת התנור ולא הדלקת האש מעלה ומוריד אלא ההנחה דווקא, לפיכך הרוצה לבשל מחבת בתנור של עכו"ם צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור למקום הראוי להתבשל בו. עכ"ל. ומבואר בר"ן דהטעם שהקילו בפת משום חיי נפש, ועוד ששגירת התנור בפת היא מלאכה חשובה, משא"כ בישול תבשיל מסיקין התנור ומבשלין ואין המעשה ניכרת כל כך. ולכן כתב השו"ע [סעיף ו'] כל שבשלו ישראל מעט בישולו בין בתחלה בין בסוף מותר, לפיכך אם הניח עכו"ם בשר או קדרה ע"ג האש והפך ישראל בבשר והגיס בקדרה או שהניח ישראל וגמר עכו"ם ה"ז מותר. עכ"ל. אבל לא מועיל ההיסק, והרמ"א כתב [סעיף ז'] וז"ל, ויש חולקין וס"ל דהדלקת האש או חיתוי בגחלים מהני לענין בישול כמו לענין פת וכן נוהגין ואפילו חיתוי בלא כוונה מהני. וי"א דאפילו לא חיתה ישראל ולא השליך שם קיסם, רק שהגויה הדליקה האש מאש של ישראל שרי. עכ"ל.

ומה שכתב דהדלקה או חיתוי מהני זהו מעיקר דין דגמרא הנ"ל, ומה שהשלכת קיסם מהני זהו לאו מדינא דגמרא אלא ממנהגים שיש בין בני בבל לבני ארץ ישראל כמ"ש התוספות [ד"ה ואתא] והרא"ש [סימן ל"ג].